

Վնասակար էին համարում, իսկ այժմ, «Արձա-
զանքը» սկսում է պաշտպանել ընդդրողական
սկզբունքը հոգևորականության մեջ, սկսում է
«Մշակի» մտքերը յայտնել, այն մտքերը, որ նայն
վերջերս միշտ վնաս աւաւ էր համարում:

Մայրաքաղաքի քաղաքական հարցերում են, որ
ուսուցչական ընկերությունը վնաս ուղար-
կել էր իր անհատական զեղարուստագէտ Գ. Բերնշտե-
մին դէպի Միտլերիսի և Արմենիս, այդ երկրներն
ի հին արձանագրությունները և ճարտարապե-
տական դարձրանքները նկարագրող համար: Երբ-
նախապես արուստագէտը արդէն անցել էր Երևան
ճանապարհորդելը Արմենիսում և կազմել մի դե-
ղեկի մատնանկար արձան հայոց հուշարձաններին:
Այս տարին էլ Բերնշտեմը դիտարկում էր ունի-
յա տարբեր գրադրելու հայոց հին ճարտարապե-
տությունը: Գ. Բերնշտեմը թիֆլիսցի է և, ինչպէս
վկայում են քաղաքները, դիտել հայոց և վրաց
ընդունելը:

Պ. Աղաման լինողում է մեզ տպել հետևալը՝
«Կիմուլ ամեն յարգելի անձանց, որոնք բարե-
հաճել են բաժանորդներ հաւաքել Շէքսպիրի և
իր Համլետ ողբերգությունը դատաւարութիւնը
պարունակող զբոյսի տպագրութեան համար,
կը լինողիմ, որ բարեհաճեն ուղարկել ինձ անյա-
պաղ բոլոր բաժանորդաց անունները, հաւաքեալ
գումարին հետ, որպէս զի օր առաջ բոլորին էլ
կարողանամ ուղարկել» իրանց հաւաքած բաժնի-
նորդներին յատկացելու օրինակները, որովհետեւ
արդէն զբոյսի մի քանի օրից յետոյ ի լոյս կըն-
ծալին»:

Ժողովրդական լուսավորութեան միջոցաւ ա-
ռաջարկել է Կիմուլ ուսումնարանական շրջանի
հոգաբարձուին փակել Կիմուլ իգական բարձր
կուրսերի երկրորդ բաժանմունքը, և առաջիկայ
ուսումնական տարւոյ մէջ այդ կուրսերում ու-
սողողները, հասել է միլիոնի:

Թղթաբաժնի կուրսի ընկնելը (բոլորին այժմ
արժէ 54 կոպէկ ոսկով) չի միջն աւելցնում վը-
նաներ տուել 10 ձէժի (էնկան թագաւորութեան
մէջ) դորձարանական արդիւնաբերութեանը, և գոր-
ծարանատերերի, քննարկ վերջին երկու ամսւոյ
ընթացքում, ինչպէս հարցրում են էնական լը-
րագիրները, հասել է միլիոնի:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՋԻՆ-ԱՍԻԱՅԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Միջին-Ասիայից եկող լուրերը՝ քանի դուրս
այնքան էլ խնձրում և յուզող կերպարանք են
առնում: Ազգայնական մեջ՝ արտաքին քաղաքա-
կան հանգամանքները արդիւնաբերութեան ներքոյ ըսկա-
ված են ներքին պատմութիւնները և ներքին
պատերազմները: Ներքին պատերազմները բաւը
արդէն բաւական է ցոյց տալու, թէ որքան վը-
նասագար դրութեան մէջ է ընկել Ազգայնական
և առհասարակ Միջին-Ասիայի անկախութեան
սպառնալու: Ազգայնական մասնաւորապէս պատե-
րապետներ ցնդելը՝ զրգոված մոլեակցական պը-
րպազանքները, լարված կուռնանք հոգեւորա-
կանութեան զրգովները, արհեստեղ պատե-
րազմներ են սկսել թէ միմեանց դէմ, և թէ Ար-
դարահամանի դրքերի դէմ: Նրանք դրժները այդ-
պէս շարունակելն, անկասկած Ազգայնական
մէջ նորից պէտք է առաջ դնան թագաւորող ցե-
ղերի փոխութիւնները: Ազգայնական այժման
էմիր Աբդուրահման ստիպված է պատերազմ մը-
ղել նոյն իսկ իր հպատակ ցեղերի դէմ, որոնցից
զիշխայ կաշված ցեղը կոտորել կերպով կուր է
տալին այժման գահակալ էմիրի դէմ: Բացի ներ-
քին խառնակութիւնների խնդրը՝ Միջին-Ասիայի
դրժերի վերաբերութեամբ մեծ նշանակութիւն
ունի և այն խնդիրը՝ թէ ո՞վ կը մնայ ազգայնա-
կան դահի վրա: Այժման էմիր Աբդուրահմանը
անգլիացիներին ջերմ կողմնակից է, և իր դէպի
Անգլիան ունեցած բարեկամութեան և համա-
կրութեան համար՝ ստանում է մեծ օգնութիւն
Մեծ-Բրիտանիայից: Թէ ինչի է օգնում Անգլիան
Ազգայնական այժման էմիրին, — այդ շատ պարզ
է: Ազգայնականը այն երկրն է, որը միշտ մի
պատնէս պէտք է լինի Հնդկաստանի համար: Հնդ-
կաստանի ապահովութիւնը պահանջում է, որ
Ազգայնականը զսնալի Անգլիայի ղեկավարութեան

ներքոյ: Այդ արդէն բաւական է ցոյց տալու
համար, որ նոյն Ազգայնականը մեծ նշա-
նակութիւն ունի և Ռուսաստանի քաղաքա-
կանութեան համար: Հատկապէս է ուրեմն թէ
ինչպէս Ազգայնականը, և ազգայնական սահմանա-
դրելի խնդիրը երկարատեւ բանակցութիւնների
նիւթ է դարձել վաղուց չի վեր Ռուսաստանի և
Անգլիայի մէջ, և հէնց այժմ էլ, Պետերբուրգում
նիստեր է կազմում ազգայնական սահմանադրի
որոշող յանձնաժողովը, որպէս զի վերջնականա-
պէս լուծի դեռ ևս անորոշ մնացած կէտերը: Թէ
ինչ հետեանք կուենանք յանձնաժողովի պարագ-
այն մոտեցնելը, — այդ այժմանից գուշակել անկարելի
է: Բայց որ Ազգայնականում դրժները աւելի
խճճուում են և վատ հետեանքներ կարող են ու-
նենալ նոյն իսկ Ազգայնականի անկախութեան
համար, — այդ վեր է ամեն տեսակ կասկածներից:
Այդ խառնակութիւնները սաստկանում են և այն
պատճառով, որ ազգայնական դահի համար մի
քանի կանդիդատներ կան և դրանք ամենքն էլ
զահին տրամադրում համար՝ շատ անգամ չեն յի-
շում որ իրանց բռնած զիջումը վնասում են հայ-
րենիքի անկախութեանը: Այդ կանդիդատներից
նշանաւորներն են Նաղուր-խանը, որը այժմ գը-
նալում է իբրեւ պետական-քաղաքական կայանա-
ւոր՝ Հնդկաստանում, անգլիական կառավարու-
թիւնը Նաղուր-խանին Հնդկաստանում պիտի է
պահում, որովհետեւ նա միշտ հետեւում էր հակա-
անգլիական քաղաքականութեան: Միւս կանդի-
դատն է Նիլու-խանը, որը այժմ Թէհրանում է և
դաւանում է Պարսկի կառավարութեան հակադու-
թեան ներքոյ: Այդ երկուսն էլ այժման էմիր
Աբդուրահմանի հակառակորդներն են, և թշնամի
նրա քաղաքականութեան և դէպի Անգլիան ունե-
ցած բարեկամութեան: Անգլիական կառավարու-
թիւնը հէնց իր շահերի տեսակէտից էլ՝ պէտք է
միշտ արգելի այդ երկու կանդիդատներին մատե-
նաւոր ազգայնական դահին, պէտք է աշխատի
ամբարցնել Աբդուրահմանի իշխանութիւնը, որպէս
զի իր աղիւցութիւնը չը թուանայ Միջին-Ասիա-
յան Այդ նպատակին համարում համար անգլիա-
կան կառավարութիւնը ստիպված է և փոք-
րօրք և աշխատութիւն գործ դնել Ազգայնականի
մէջ: Իսկ Ռուսաստանը, հատկապէս է, որ չէ
կարող սահմանադրութեամբ նայել թէ ինչպէս
Անգլիայի աղիւցութիւնը օրից օր մեծանում է իր
սահմանակից Ազգայնականի մէջ, — և հաւ թէ
ինչպէս այդ երկու պետութիւնների մէջ առաջ է
եկել շահերի ընդհարում Միջին-Ասիայի խորքե-
րում:

ՆԱՄԱԿ ԵՎ ԵՑԱՐԱՅԻՑ

Ճընելի 6 ամբիւր

Շարունակում եմ հարցը Ֆրանսի դատաւո-
սութեան մասին խօսքը:

Այս էր ահա այն ընդհանուր ուղղութիւնը
չորս երկարատեւ դատաւարութիւնների մէջ: Թէ
ինչ ապահովութիւն է թողնում բազմաթիւ հան-
դիտահանների սրտի և հոգւոյ վրա իր աղիւ-
ստը, դիտահանական ճանիւր ելնէ շնորհիւ և շար-
ժաւածներով, այդ երեւում էր երբ մի խօսք, մի
նախադասութիւն շարժելով մարդու զգացումը:
Բուռն աղիւցող ծափահարութիւնների ընդհա-
նում էին շատ անգամ դատաւարութիւնները:
Եւ մի կողմից երկար ու լարակալ դիտահան
կարող ընթերցողը առաջ նրա յաջող և ոգեւ-
րէ ընթերցանութեան համար, վերջիվերջ մտըն-
քը միայն գրաւական կարող են լինել դատաւարու-
թիւն ընթերցանների պաշտպանին:

Սակայն ներդրութիւն կուզէ խնդրել, նախ
քան յօդուածի վերջացնելը դարձեալ մի երկու
խօսք յիշել պարտին դատաւարութեան մասին ա-
ւելի կատարեալ գաղափար տալու. ընթերցողներն
ընեն:

Պ. դատաւարը ընդհանուր անտեսական երեւոյթ-
ների վրա խօսելու և ստանձնագրող հարեւել բան-
ւորների շարժումների և ձգտումների վրա՝ յայտ-
նեց թէ ինչպէս քաղաքական դիտահանական նայն-
պէս փոխում է իր պատկերը, կեղծ դիտարկ ըն-
թանում է այժմ այդ ուղղութիւնով, օրինակ, Բիւ-
մարի իր քաղաքական նպատակներով պաշտպան
է հանդիսանում բանւորների միութեան, նրանց
շահերին, ինչպէս անդրախական պարզամտութիւն
և կամ Ֆրանսիայի բուրժուազական հանրապետու-
թիւնը յանուն դեմոկրատիայի, յանուն ամբողջ
բարօրութեան և խօսում և գործում, իսկ մէջ տե-
ղը շահում են դուրս անցնող ներկայացուցչու-
թեան:

Իր, ժողովրդի վրա նիւթապէս և բարոյապէս
խլիտող անհատների դատաւարը իսկ պարզ ինչ
է անում: Նա իր իշխանութիւնը պահպանելու
համար օգտուում է ներկայ հանդիմանքներից:
Նա էլ ոտից չի քրտնոտնեկան սոցիալիզմ, որ
բանւորների, հատկապէս ժողովրդի ուղղութիւ-
նըն է դրաւում դէպի ինքը:

Չորրորդ դատաւարութեանը իր լուր անաճնե-
րի համառոտութիւնն անհեղ յետոյ, վերջը միշտ
իր բեֆօրմների մասին, առաջարկել իր գործու-
նեցութեան միջոցները բանւոր տարրի դրութիւնը
չէ, որ պ. Ֆալան մեծ աղիւց, շարժում է գը-
նել իր բեֆօրմների պրոէկտով, որ ինքն իբրեւ
պատգամաւոր ներկայացուցիչ ուղղել է բարձրա-
դոյն խորհրդին (Grand Conseil) քննելու. օրի-
նակ, «Հիւանդութեան դէմ պարտաւորական ա-
պահովութեան» (Assurance obligatoire contre la
maladie) օրէնքի հաստատելու խնդրը, որի պրո-
էկտը այժմ յանձնված է 15 անդամից բաղկացած
յանձնաժողովին քննութեան ենթարկելու. թէ ինչ
հետեանք կուենանք, կը տեսնենք մօտիկ ապագայում:
Միւս իրերի այս դրութիւնից օգտվելով պ. Ֆա-
լան, թէ բերանացի դատաւարութիւններով, թէ
գրաւոր իր օրգանի միջոցով տարբարանում է իր
գաղափարները, իր միջոցների մեթոդը ժողովրդի
մէջ: Պարզ է, որ այսպիսի եռանդուն և աղիւս
ժողովրդի կիսնքի պահանջներին համեմատ միշտ
դէպի առաջ դրժող մշակը արժանի է համարու-
թեան և այդպիսի ժողովրդին անձնուէր անհատ-
ների տուած օգուտը արժեքի է ամենքին...

Այսպիսի հերք համարելով տեղից հրապարա-
կական դատաւարութիւնների և նրանցից երկուսի
իբրեւ մօղելի վրա առանձնապէս խօսելը, չեմ կա-
րող աւարտել նախկա առանց յիշեցնելու մեր
խնտիկոնցիային իր կոչումը: Դատահալ է վեր-
ջապէս շարժվել մեր ինտելիկենցիային, ապարեզ
ենել ուսումնասիրելու մեր կոլկասի ժողովուր-
դը, կրթել նրան ինչ միջոցներով հնարաւոր է,
հարկաւոր է միայն եռանդ, անձնութիւն թէ
հրապարակական դատաւարութեանց և թէ այն
բոլոր բաների մէջ, ինչ որ նպատաւոր է ժող-
վրդի առաջադիւնութեան...

Գրաւ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Մակեդոնիայում, Ալբանիայում և Չերնոգո-
րիայում յուլիսները շատանում են և համա-
րեալ թէ պատերազմական պատրաստութիւններ
են տեսնում:

—Հռոմում լուրեր են տարածվել, որ իբրեւ թէ
իշխան Բատտիստիոն ծախեալ կերպով այժմ
գտնվում է Նեապոլում:

—Ֆրանսիան կենտրոնացնում է Միջերկրական
ծովում ծովային մեծ ուժեր:

—Սերբիայում միջնադարական ճգնաժամը չա-
րունակում է. խորխորակ է ցանկանում կազ-
մակերպել նոր միջնադարական:

—Լիւթա-Օթմարիցիայում բացված է մի մեծ
գաւաղութիւն, և այդ պատճառով դերմանական
կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի ուղար-
ման դրութեան մէջ դնել այդ նահանգները:

—Սպանիայի պատերազմական միջնադարութիւ-
նը մշակել է նոր օրինաւոր, երկրի մէջ ընդհա-
նուր դիտարկութիւն մտցնելու համար:

—Փարիզից գրում են, որ Եւրոպայի արձակիւնը
ընդհանրապէս խաղաղասիրական տպագրութիւն
է թողել ֆրանսիացիներին վրա:

—Աւստրիացոյ Ֆրանց-Ֆոլտերի կայսրը չնոր-
հեց կոմս Կալիսիին նոր շքանշան: Աւստրիական
մամուլը ակնարկելով այդ լուրն վրա յայտնում
է, որ կայսրը միանգամայն համարում է այն
քաղաքականութեանը, որին հետեւում է կոմս
Կալիսիին: Բալկանեան գործերի մէջ:

—Վիեննայից գրում են, որ Բ. Գուռը նորից
չեղելեալ իր բռնած նախկին ընթերցողից, և այն
միջոցները, որոնցով նա ուղում էր լուծել բոլոր-
ական խառնակ գործերը, կայանում էին իբրեւ
թէ նրա մէջ, որ խնամակալութիւնը պէտք է ար-
ձակվի, և ժամանակաւորապէս Բոլշարիայի կա-
ռավարութիւնը պէտք է անցնի թիւրքաց կօմի-
տարի ձեռքը:

—Հռոմից գրում են, որ կարդիմալները դժուր
են պալլել, որ նա միջնադարով քաղաքական
գործերի մէջ և պաշտպանելով Գերմանիայի շա-
հերը շատ քիչ արտօնութիւններ է ստացել յօ-
գուտ Գերմանիայի կաթիլի հոգեւորականու-
թեան:

—Լոնդոնում նորերում կայացաւ մի մեծ մի-
տինգ իրանդական նոր օրինաւորների դէմ բողոքե-
լու համար: Միտլերին ներկայ էր մինչև 150,000
մարդ: Լոնդոնի ընտելներին շատերը միտլերին
ներկայացան՝ կրելով իրանց կրծքի վրա կանաչ
ժապուէններ, ի նշան դէպի իրանդական ունե-
ցած համակրութեան:

—Իրանդական հոգեւորականութիւնը պատ-
րաստվում է բուռն ընդդիմութիւն ցոյց տալու
Սալբերիի միջնադարական կազմած իրանդա-
կան նոր օրինաւորներին:

—Բերլինից գրում են, որ Աւստրո-Ունգարիայի
կառավարութիւնը նորից 40 միլիոնի փոխառու-
թիւն է պահանջում պատերազմական պահանջ-
ների համար:

—Հռոմից հեռագրում են, որ Մասսօլայում ի-
տալական զօրքերը նոր ընդհարում ունեցան ա-
բիսինցիների հետ:

—Փարիզից գրում են, որ Հայրենասէրների
միութիւնը՝ փակելու մասին լուրեր են տարածվել
Ֆրանսիայի մայրաքաղաքում:

ԻՍԱՌԵ ԼՈՒՐԵՐ

Օրէսայի դատաստանական պալատում նորե-
րում քննվեցաւ մի գործ, որը վերաբերում է
«Վնուդ» խօսքին: Նորերում Երանդիսայի
նահանգական դատարանը դատաւարացի Կօրէց-
կի աղանդում մարդուն երկու ամսւոյ բան-
տարկութեան այն պատճառով, որ նա վրդովել
էր հասարակական հանգստութիւնը և հրէայրը-
ժիկին անուանել էր «Վնուդ» այն ժամանակ,
երբ նա պաշտօն էր վարում և քննում էր հրա-
պարակի վրա վաճառվող միջոցները: Կօրէցի
դժուր մնաց նահանգական դատարանի վճիռը, և
գործը փոխադրեց Օրէսայի դատաստանական պա-
լատը: Այստեղ Կօրէցու փաստաբանը իր ճառի
մէջ այն միտքը յայտնեց, որ հրէայր-ժիկին «Վն-
ուդ» անուանելով Կօրէցին չէ վիրաւորել նը-
րան, քանի որ ինչպէս երեւում է լեզուագիտա-
կան քննութիւններից, այդ բառը համարվում է
միայն անվայել: Դատաստանական պալատը՝ մի
փոքր խորհրդակցելուց յետոյ փոխեց նահանգա-
կան դատարանի վճիռը, և համարելով Կօրէցուն
մեղաւոր միայն հասարակական հանգստութիւնը
վրդովելու և ան վաճալ թաւ գործածելու մէջ,
դատաւարացի նրան՝ փոխանակ երկու ամսւոյ
բանտարկութեան՝ 50 րուբլի տուգանքի:

1889 թ. Գարիգի համալսարանին ցուցա-
հանդիսի պատրաստութիւնները առաջ են դնում:
Ֆրանսիական հանրապետութիւնը ահալին գու-
մար է նշանակել ցուցահանդիսի նախապատրաս-
տութիւնների համար: Ինչպէս երեւում է, եւրո-
պական պետութիւններից մի քանիսը հրաժար-
վում են մասնակցելու այդ ցուցահանդիսին: Այդ
առիթով Փարիզի մի քանի քաղաքային հազոր-
դում են, որ ֆրանսիական աւետարական և ար-
դիւնաբերական մի քանի շրջաններում մտադրու-
թիւն կայ դիմելու հանրապետական կառավարու-
թեանը և խնդրելու, որ ցուցահանդէսը մի տարով
յետաձգվի և կայացվի 1890 թ. ապրիլին, ըստ ո-
րում, ինչպէս երեւում է, միապետական երկրնե-
րից շատերը չեն կամենում մասնակցել 1889
թ. ցուցահանդիսին, որ ունի ազգային քնաւո-
րութիւն և ուղում է անհեղ յետափոխութեան
յաղթանակը:

Մի քանի ֆրանսիացի կանաչ դիմեցին ֆրան-
սիացի յայտնի մանկավարժ Կամիլ-Սենի, հետե-
ւալ հարցը առաջարկելով. աղջիկների կրթու-
թեան մէջ ինչ զեւ պէտք է տալ դաշնամուրի
վրա անհղում: Այդ իր պատասխանի մէջ այն
միտքը յայտնեց, որ ինքը հակառակ է այն սով-
որութեան, որով սքնում և ստիպում են աղջիկ-
ներին, որ նրանք անպատճառ դաշնամուրի վրա
անհեղ խմանան: «Այն աղջիկը, գրած է այդ
պատասխանի մէջ, որ իրան չէ նուիրում և ճշգ-
րում չունի իրան նուիրելու այդ գործին, շատ
լաւ կանի որ աւելի քիչ ժամանակ գործ դնի
դաշնամուրի վրա»:

Բաւարական միջնադարների նախադարձ, որ այ-
ժմ 60 տարեկան է, և արդէն երկու անգամ ա-
մուսնացել է, ուղում է երրորդ անգամ էլ ամուս-
նանալ. միջնադար այս անգամ իր սիրտը
առաջարկում է մի 42 տարեկան յայտնի հա-
րուտ աղբի-կնոջ... Այդ լուրը Գերմանիայում
քաղաքական հարցերից պակաս Խօսակցութեան
նիւթ է դարձել:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՄՈՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄՈՍԿՈՎԱ, 25 ամբիւր: Այսօր սկսվեցաւ երգիչ
Գ. Արքիմիլովը: Աղաւթնաւոր 25-ամեակի օտոնա-
կանութիւնը: Աղաւթնաւոր ժողովի զանգում
տեղի ունեցաւ մաղթանք, որը կատարեց Սերբիա-
յի միտրօպոլիտ Միլայելը. տեղի ունեցաւ նոյն-
պէս և փառաւոր ակա. կարգադրեցան շնորհաւո-

